

ВИСНОВОК

про наукову новизну, теоретичне та практичне значення результатів дисертації Дмитрієва Дмитра Андрійовича «Адміністративно-правовий статус релігійних організацій та роль Національної поліції України в його забезпеченні», що подана на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право» (галузь знань 08 «Право»)

Дисертація Дмитрієва Д.А. на тему «Адміністративно-правовий статус релігійних організацій та роль Національної поліції України в його забезпеченні», що подана на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 – «Право» (галузь знань 08 «Право») виконана на кафедрі адміністративно-правових дисциплін факультету № 2 Донецького державного університету внутрішніх справ. Тема відповідає науковому напрямку «адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право» в межах спеціальності 081 «Право».

Висновок про наукову новизну, теоретичне та практичне значення результатів дисертації Дмитрієва Дмитра Андрійовича на тему «Адміністративно-правовий статус релігійних організацій та роль Національної поліції України в його забезпеченні» підготовлений за результатами попереднього обговорення зазначеної дисертації та публічної презентації Дмитрієва Д.А. наукових результатів зазначеної роботи. Рецензенти:

1) завідувач науково-дослідної лабораторії публічної безпеки громад факультету №2, доктор юридичних наук, професор Захарченко А.М.;

2) доцент кафедри адміністративно-правових дисциплін факультету №2 Донецького державного університету внутрішніх справ кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник Сахно А.П.

1. Обґрунтування вибору теми дослідження.

Проголошення у ст. 35 Основного Закону України права на свободу світогляду та віросповідання і закріплення принципу відокремлення церкви й релігійних організацій від держави стали конституційним підґрунтям для формування адміністративно-правового статусу релігійних організацій¹. Становлення України як розвинутої європейської держави, прагнення до найскорішої євроінтеграції ставить на порядок денний ряд проблемних питань у державно-конфесійній сфері, без вирішення яких гарантування і реалізація прав та законних інтересів у цій галузі матимуть лише абстрактний характер.

Більше того, соціально-економічні та політичні зміни, що відбулися в Україні останнім часом, суттєво вплинули на морально-психологічний стан суспільства – зріс інтерес до проблем духовного життя, відбувся сплеск релігійної активності населення. На цьому тлі неухильно стала зростати кількість

¹ Конституція України: Закон від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text>

об'єднань різної конфесійної спрямованості, з'явилося чимало релігійних центрів та організацій, а також сект, що виникли на основі нетрадиційних релігій. Станом на 1 січня 2023 р. офіційно зареєстровано понад 35 тисяч релігійних громад без урахування тимчасово окупованих територій, але кількість релігійних організацій сягнула 36 657, що на +1677 менше за 2021 р. При цьому 2884 релігійні громади діють в Україні без статусу юридичної особи – тобто без реєстрації, яка не є обов'язковою. Релігійні організації, зареєстровані зі статусом юридичної особи, представлені 33 773 релігійною громадою (на +581 більше, ніж минулого року), 88 (+3) центрами та 274 (+9) управліннями, 459 (+20) монастирями, 357 (+10) місіями, 78 (+2) братствами, 200 (+1) духовними навчальними закладами².

Поряд з такими позитивним забезпеченням прав і свобод людини і громадянина, останнім часом одним із проблемних питань, що постає як перед наукою, так і перед правозахисною діяльністю органів влади, в тому числі правоохоронних органів, є належне правове регулювання діяльності релігійних організацій. Позаяк з проголошенням незалежності України та руйнуванням адміністративно-командної системи радянської держави та її відверто агресивного ставлення до релігії, адміністративно-правова регламентація статусу релігійних організацій дещо зменшилась, а точніше кажучи, змінила свій вектор на суттєве скорочення заборон та обмежень стосовно діяльності релігійних організацій. Прийнятий, ще на початку 1991 р., Закон України «Про свободу совісті та релігійні організації» сьогодні вже нездатний повною мірою адекватно та ефективно регулювати правове становище релігійних організацій, їх взаємовідносини з органами державної влади, місцевого самоврядування та одна з одною. Підтвердженням цього є значна кількість випадків міжконфесійних протистоянь в умовах війни, правопорушень у релігійній сфері (наприклад, за офіційними даним Національної поліції України у 2023 р. – таких правопорушень було зафіксовано 1937, 2022 р. – 498, 2021 р. – 579³), суперечливість деяких нормативних приписів, які містяться в цьому законодавчому акті, а саме щодо реєстрації та припинення діяльності релігійних організацій у судовому порядку, оскарження дій та рішень державних органів, прийнятих стосовно релігійних організацій, державного контролю та нагляду за діяльністю релігійних організацій, їх адміністративної відповідальності.

Науково-теоретичною базою дисертаційного дослідження стали праці вітчизняних учених у галузі адміністративного права, зокрема: В. Б. Авер'янова, О. Ф. Андрійка, О. М. Бандурки, Д. М. Бахраха, Ю. П. Битяка, І. Л. Бородіна, В. П. Гаращука, Є. В. Додін, О. Т. Зими, В. К. Колпакова, А. Т. Комзюка, С. О. Кузніченка, О. В. Кузьменко, Д. М. Лук'янця, В. І. Олефіра, С. Г. Стеценка, Х. П. Ярмакі та інших.

² Звіт про результати роботи Державної служби України з етнополітики та свободи совісті. 2023. URL: <https://dcss.gov.ua/wp-content/uploads/2023/08/Zvit-2022.pdf>

³ Звіт Національної поліції України про результати роботи у 2023 році. Національна поліція України. URL: <https://www.npu.gov.ua/diyalnist/zvitnist/richni-zviti>

Безпосередньо питанням правового статусу релігійних організацій присвятили свої праці М. Ю. Бабій, С. В. Бубнов, В. О. Бурковська, Н. Б. Вагіна, М. М. Василенко, Є. Є. Додіна, П. В. Карпунчев, М. О. Кравцова, В. М. Малишко, М. В. Палій, П. К. Подобєд, І. О. Пристінський, Г. Л. Сергієнко, В. Г. Чорна, В. З. Чернописька, В. Д. Фучеджі, Н. Л. Шевченко, О. С. Шморгун, та ін.,

Доволі широко проблематику діяльності органів та підрозділів Національної поліції України щодо забезпечення громадського порядку та безпеки досліджено в роботах О. І. Безпалової, С. Г. Брателя, С. С. Вітвіцького, О. В. Джафарової, О. В. Негодченка, С. В. Петкова, В. М. Плішкіна, В. В. Сокурєнка, В. Г. Фатхутдінова, С. О. Шатрави, О. Н. Ярмиша та ін.

Концептуальні напрацювання вищезазначених авторів мають вагомe теоретичне і практичне значення. Однак, з розвитком воєнної, релігійної та суспільно-політичної ситуації в країні змінюється і ставлення громадськості до регулюючої функції держави в сфері державно-церковних відносин від мінімізації до визнання необхідності упорядкування інституційної діяльності як державних органів, так і релігійних організацій на основі партнерства, взаємодії з метою дотримання законодавства у сфері свободи совісті та віросповідання. Тому, вимоги сьогодення, недосконалість вітчизняного законодавства, яке регламентує функціонування релігійних організацій, недостатність теоретичних досліджень їх адміністративно-правового статусу та праксеологічних напрямів реалізації, а також сучасний стан реформування органів правопорядку, зокрема Національної поліції України, зумовлюють потребу поглибленого дослідження з урахуванням умов реальної війни та міжконфесійних конфліктів.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Обраний напрям виконано відповідно до Цілей сталого розвитку України на період до 2030 року (Указ Президента України від 30 вересня 2019 року № 722/2019), Національної стратегії у сфері прав людини на 2021–2023 роки (Указ Президента України від 24 березня 2021 року № 119/2021), Комплексного стратегічного плану реформування органів правопорядку як частини сектору безпеки і оборони України на 2023–2027 роки (Указ Президента України від 11 травня 2023 року № 273/2023), Плану дій з реалізації Національної стратегії у сфері прав людини на 2021-2023 роки (розпорядження Кабінету Міністрів України від 23 червня 2021 року № 756-р), Тематики наукових досліджень і науково-технічних (експериментальних) розробок на 2020–2024 роки (наказ МВС України від 11 червня 2020 р. № 454), а також згідно з тематикою науково-дослідної роботи Донецького державного університету внутрішніх справ на 2020–2024 роки «Теоретичні та практичні проблеми державотворення, реформування права та правоохоронної системи в контексті євро інтеграційного вибору України» (№0120U105582).

2. Наукова новизна, теоретичне та практичне значення результатів дисертації.

Наукова новизна одержаних результатів обумовлюється тим, що у дисертації вперше систематизовано існуючі теоретико-правові положення та отримано нові науково обґрунтовані результати, що у комплексі розв'язують проблему адміністративно-правового статусу релігійних організацій в Україні та шляхи його забезпечення Національною поліцією України в сучасних умовах воєнного стану та міжрелігійних конфліктів. Автором сформульовано нові наукові положення спрямовані на розв'язання завдання і мають вагоме значення для подальшого розвитку адміністративного права та управління в органах і підрозділах Національної поліції, зокрема:

вперше:

– сформульоване авторське визначення «релігійна організація» як добровільне, некомерційне об'єднання осіб, створене для задоволення своїх релігійних потреб, яке діє відповідно до свого статуту з виокремленням таких характерних для неї ознак як мета створення, некомерційний характер та добровільність об'єднання віруючих, а також отримання релігійної освіти та релігійного виховання;

– обґрунтовано, що в умовах забезпечення на всій території України уніфікованого застосування законодавства, назріла необхідність прийняття нового нормативно-правового акта у сфері свободи совісті, віросповідання й діяльності релігійних організацій, а саме закону України «Про релігійні організації», який забезпечить кожній людині повну свободу совісті, повноцінний правовий і соціальний статус церков (релігійних організацій) в умовах демократизації, становлення в Україні політичної нації, громадянського суспільства та правової держави, а також закріпить адміністративно-правовий статус, порядок та підстави створення, реєстрації, здійснення релігійними організаціями основної діяльності та діяльності, яка не відповідає основній меті;

– запропоновано процедуру утворення релігійної організації розглядати як різновид установчого провадження (реєстрація статуту релігійної організації) з розподілом на послідовні стадії (підготовча, організаційна, реєстраційна) й дозвільного провадження (відкриття поточних рахунків релігійної організації в банківських установах; включення до Реєстру неприбуткових установ та організацій);

– виділено та поетапно проаналізовано з внесенням пропозицій до законодавства України заходи адміністративного попередження та припинення що застосовує поліція для запобігання вчиненню правопорушень, забезпечення громадського порядку при проведенні масових публічних заходів релігійних організацій, а також застосування заходів відповідальності у разі порушення законодавства такими організаціями або їх членами;

– науково аргументовано, що важливим організаційним заходом забезпечення діяльності Національної поліції щодо охорони громадського порядку під час проведення релігійних масових заходів є складання плану як системи взаємоузгоджених й скоординованих дій, що визначає розрахунок сил та засобів, порядок їх організації і тактику дій в звичайному або посиленому режимі, послідовність та строки виконання відповідними органами та підрозділами поліції

заходів охорони правопорядку, попередження й припинення правопорушень. Такий документ включає в себе задачі та відповідальних виконавців, а також карту-схему (додатки до типового плану) розташування нарядів за допомогою використання можливостей штучного інтелекту;

удосконалено:

– поняття адміністративно-правовий статус релігійної організації – це система адміністративно-правових характеристик добровільних, некомерційних об'єднань осіб, створених для задоволення своїх релігійних потреб, діючих відповідно до свого статуту, які визначають права та обов'язки, правосуб'єктність та гарантії функціонування, особливості адміністративно-правової відповідальності, взаємозв'язок із державою, громадськістю та іншими суб'єктами;

– класифікацію релігійних організацій на підставі різних адміністративно-правових критеріїв: конфесійної приналежності, територією, на яку поширюється діяльність релігійної організації, організаційно-правовими формами, засадами членства та способами утворення, метою діяльності, складом засновників, органом реєстрації статуту (положення) релігійної організації;

– теоретичні положення щодо розуміння процедури ліквідації релігійних організацій, що включає в себе, по-перше – норми права, які регулюють добровільний порядок ліквідації релігійного об'єднання та, по-друге – правові норми, що закріплюють процедуру ліквідації в судовому порядку як міру державного примусу;

– інституційний підхід до системи органів виконавчої влади щодо взаємодії з релігійними об'єднаннями з розподілом на: а) не пов'язані органи – Кабінет Міністрів України (вищий орган), Міністерство внутрішніх справ, Міністерство культури та інформаційної політики України, Міністерство освіти і науки України, Міністерство юстиції України, Міністерство оборони України та ін. (центральні органи); б) прямі виконавчі структури – Рада етнонаціональних організацій України при Міністерстві культури та інформаційної політики України; Рада з питань співпраці з церквами та релігійними організаціями при Міністерстві освіти і науки України та Державної служби України з етнополітики та свободи совісті при Кабінеті Міністрів України; в) безпосередні виконавчі структури – структурні підрозділи у зв'язках з релігійними організаціями в різних органах місцевої влади (обласні військові державні адміністрації, територіальні громади; сільські, селищні, міські ради; районні та обласні ради, що представляють спільні інтереси територіальних громад сіл, селищ, міст);

– систематизацію адміністративних заходів примусу до релігійних організацій у разі вчинення правопорушень: а) особисті, які спрямовані на засновника, члена релігійної організації (попередження); б) майнові, які спрямовані на майновий стан релігійної організації (штраф, конфіскація предмета); в) організаційні: припинення діяльності релігійної організації.

– поняття релігійне правопорушення як загальносоціальні, суспільно-шкідливі, регресивні, протиправні дії винної деліктоздатної особи, що зумовлюються протиріччями соціального буття, культурних систем, цінностей і світоглядів,

пізнання духовної сфери суспільства, проявляються у масовості та зародженні протиріч у відношенні людства до духовності, а іноді й до моральних цінностей;

дістало подальшого розвитку:

– систематизація адміністративно-правових ознак релігійної організації є: мета створення; некомерційний характер діяльності; добровільність об'єднання віруючих; отримання релігійної освіти та релігійного виховання;

– концептуальне бачення складових статусу церкви та релігійних організацій у відповідності до конституційних норм у державі: державна церква та релігія, закріплення її привілейованого становища порівняно з релігійними організаціями інших віросповідань; режим відокремлення церкви від держави і школи від церкви (релігійних організацій);

– правове регулювання реєстрації та припинення діяльності релігійної громади з наданням такому об'єднанню статусу юридичної особи з обов'язком повідомлення державних органів про її утворення (змінити п. 9 Закону України «Про свободу совісті та релігійні організації»), а у разі невиконання такого обов'язку – передбачити адміністративну відповідальність шляхом доповнення Кодексу України про адміністративні правопорушення (КУпАП) новою ст. 188-58 «Порушення вимог законодавства про свободу совісті та релігійні організації»;

– наукове бачення контролю за діяльністю релігійних організацій з боку реєструючих органів: контроль за дотриманням статуту релігійної організації щодо мети її діяльності; контроль за дотриманням статуту релігійної організації щодо порядку її діяльності;

– основні заходи забезпечення громадського порядку при проведенні масових публічних заходів релігійних організацій органами і підрозділами Національної поліції: переконання – реалізується через вплив на свідомість і волю осіб, із метою формування в них позиції добровільного дотримання ними норм права; примус – заходи впливу спрямовані на попередження й припинення правопорушень (поліцейські заходи); відповідальність (покарання за їх вчинення – стягнення);

– рекомендації щодо дій поліцейських з охорони громадського порядку під час проведення релігійних масових заходів з розподілом на підготовчий (отримання завдання на забезпечення охорони громадського порядку), виконавчий (дії нарядів і управління ними), заключний (згортання сил і засобів, зосередження їх у призначених пунктах, підведення підсумків несення служби) етапи, постановкою задач на кожному з них та дій в екстремальних, надзвичайних умовах, з урахуванням міжконфесійних конфліктів.

Достовірність отриманих наукових результатів. забезпечується використанням загальних і спеціальних методів наукового пізнання (історико-правового, логіко-семантичного, догматичного, формально-логічного, системного, структурного, соціологічного, статистичного методів та методу моделювання). Їх комплексне використання дало змогу на належному науковому рівні вирішити основні завдання та досягти поставленої мети дисертаційної роботи – визначення адміністративно-правового статусу релігійних організацій

на основі національного законодавства та розробки науково обґрунтованих шляхів забезпечення їх діяльності Національною поліцією України.

Дисертація написана грамотно, оформлена згідно з чинними вимогами, передбаченими Порядком присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії» (постанова Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 4. Оформлення дисертації відповідає вимогам, затвердженим Наказом Міністерства освіти і науки України «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації» від 12.01.2017 № 40). Мовностилістична культура роботи досить висока. Список використаних літературних джерел, а також посилання на них у тексті дисертації зроблено з дотриманням вимог.

Практичне значення отриманих наукових результатів. Одержані у роботі результати дослідження становлять як науково-теоретичний, так і практичний інтерес та можуть бути використані у:

– *законотворчій діяльності* – при внесенні змін та доповнень до чинного законодавства України щодо правового регулювання релігійної громади (зміни до ст. 3 Конституції України, п. 9 Закону України «Про свободу совісті та релігійні організації», доповнення КУпАП ст. 188-58 «Порушення вимог законодавства про свободу совісті та релігійні організації»);

– *науково-дослідній сфері* – під час проведення загальнотеоретичних та галузевих досліджень спрямованих на подальший розвиток науки адміністративного права (акт впровадження у науково-дослідну діяльність Донецького державного університету внутрішніх справ від 02.07.2024);

– *освітньому процесі* – під час підготовки навчально-методичних комплексів з адміністративного права (акт впровадження в освітній процес Донецького державного університету внутрішніх справ від 02.07.2024).

3. Наукові публікації, у яких висвітлено основні результати дисертаційного дослідження, та повнота їх опублікування.

Основні наукові результати дисертації Дмитрієва Дмитра Андрійовича на тему «Адміністративно-правовий статус релігійних організацій та забезпечення їх діяльності Національною поліцією України» викладено у 8 публікаціях: 4 наукових статтях, надрукованих у наукових виданнях, включених на дату опублікування до переліку наукових фахових видань України, а також у 4 тезах доповідей на науково-практичних конференціях, які розкривають основний зміст дисертації, серед яких:

1. Дмитрієв Д.А. Правове регулювання діяльності релігійних організацій в Україні. *Право і суспільство*. 2022. № 4. С. 284–292. URL: http://pravoisuspilstvo.org.ua/archive/2022/4_2022/41.pdf

2. Дмитрієв Д.А. Релігійні організації як суб'єкти адміністративного права. *Juris Europensis Scientia*. 2022. Вип. 2. С. 69–75. URL: http://www.jes.nuoua.od.ua/archive/2_2022/16.pdf

3. Дмитрієв Д.А. Контроль і нагляд органів державної влади за діяльністю релігійних організацій. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2024. № 2. С. 604–607. URL: http://www.lsej.org.ua/2_2024/150.pdf

4. Дмитрієв Д.А. Національна поліція України в системі забезпечення громадського порядку при проведенні масових публічних заходів релігійних організацій. *Право і суспільство*. 2023. № 6. С. 444–451. URL: http://pravoisuspilstvo.org.ua/archive/2023/6_2023/65.pdf

5. Дмитрієв Д.А. Класифікація релігійних організацій та окремі питання юридичного забезпечення їхньої діяльності. *Сучасні дослідження світової науки*: зб. матеріалів Міжнар. наук.-практ. конф. (Куновіце, Чеська Республіка 17-18 черв. 2022 р.). Куновіце : Академія ГУСПОЛ, 2022. С. 151–153.

6. Дмитрієв Д.А. Ознаки релігійних організацій як суб'єктів адміністративного права. *Забезпечення публічної безпеки і порядку в умовах воєнного стану*: матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (Кропивницький, 1 лип. 2022 р.). Кропивницький: ДонДУВС, 2022. С. 121–123.

7. Дмитрієв Д.А. Охорона громадського порядку під час проведення релігійних масових заходів. *Реалізація прав людини у діяльності правоохоронних органів*: матеріали VI Всеукр. наук.-практ. конф. (Кривий Ріг, 26 трав. 2023 р.). Кривий Ріг: КННІ ДонДУВС, 2023. С. 207–209.

8. Дмитрієв Д.А. Особливості створення релігійних організацій. *Приватно-правові та публічно-правові відносини: проблеми теорії та практики*: зб. матер. III Міжнар. конф. (Кропивницький, 06 жовт 2023 року). Кропивницький: ДонДУВС, 2023. С. 462–464.

Зазначені публікації містять належне обґрунтування отриманих наукових результатів, опубліковані у виданнях, кількість та рівень яких відповідає встановленим вимогам, характеризуються повнотою викладу матеріалів дисертації, опубліковані у різних випусках (номерах) наукових періодичних видань. Опублікування результатів дисертації Дмитрієва Д.А., на тему «Адміністративно-правовий статус релігійних організацій та забезпечення їх діяльності Національною поліцією України» відповідає вимогам, встановленим п. 8 Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44.

Представлена дисертаційна робота Дмитрієва Дмитра Андрійовича на тему «Адміністративно-правовий статус релігійних організацій та забезпечення їх діяльності Національною поліцією України» є завершеною працею, сформульовані у ній наукові результати містять елементи наукової новизни, які мають теоретичне і практичне значення для науки адміністративного права та поліцейської діяльності.

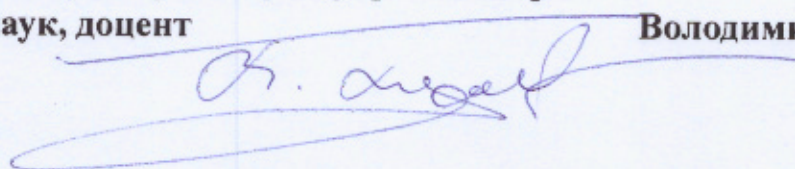
Дисертаційне дослідження відповідає вимогам Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у вищих навчальних закладах (наукових установах), що затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 року № 261 (зі змінами і

доповненнями від 03 травня 2024 року № 507), наказу Міністерства освіти і науки України від 12 січня 2017 року № 40 (зі змінами, внесеними згідно з наказом Міністерства освіти і науки України від 31 травня 2019 року № 759) «Про затвердження вимог до оформлення дисертації», та «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії» (постанова Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44 зі змінами і доповненнями від 03 травня 2024 року № 507), освітньо-науковій програмі «Право» ДонДУВС. Автор дисертації – Дмитрієв Дмитро Андрійович заслуговує на присудження наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 – Право.

**Головуючий міжкафедрального семінару
на базі кафедри адміністративно-правових
дисциплін факультету № 2 – декан факультету № 4
Донецького державного університету внутрішніх справ**

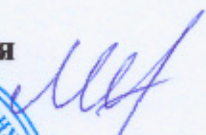
доктор юридичних наук, доцент
16 серпня 2024 року

Володимир БУГА

Підпис декана факультету № 4 ДонДУВС, доктора юридичних наук, доцента
Володимира Буги засвідчую

**Начальник відділу документування
службової діяльності**

Юлія МЕРКУЛОВА

